

УДК378:373.2

Л. В. Литвин

ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті проаналізовано стан проблеми професійної підготовки вихователя дошкільного навчального закладу у сучасних наукових дослідженнях. Визначено основні засади фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до конкретних видів діяльності; розкрито вимоги щодо професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів; охарактеризовано моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільного профілю. Автор наголошує на необхідності вивчення зарубіжного досвіду з даної проблеми.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність вихователя, педагогічна техніка вихователя, дошкільна освіта.

Постановка проблеми. Необхідність успішної реалізації суттєвих соціально-економічних, культурних і технологічних трансформацій, що відбуваються у суспільстві, актуалізує проблему модернізації усієї системи освіти, зокрема дошкільної освіти як провідного чинника розвитку будь-якої країни. Відповідно до українського законодавства дошкільна освіта є первинною складовою системи безперервної освіти. Україна – одна із небагатьох країн світу, в якій на державному рівні визнано обов'язковість дошкільної освіти та її пріоритетну роль у формуванні особистості. За документами міжнародних організацій (Європейської асоціації педагогічної освіти, Організації економічного співробітництва та розвитку, ЮНЕСКО) розв'язання цього складного завдання повною мірою залежить від особистості педагога. Згідно з Законами України «Про освіту» (1996), «Про дошкільну освіту» (2001), Державною програмою «Вчитель» (2002), Національною доктриною розвитку освіти (2002), Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004) сучасна система освіти потребує фахівця інноваційного типу, здатного до постійної самоосвіти та професійного самовдосконалення, спроможного реалізувати освітні стандарти, впроваджувати новітні педагогічні технології. Саме тому

© Литвин Л. В., 2013

постає необхідність у підвищенні ефективності професійної підготовки фахівців дошкільних навчальних закладів.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати основні напрями дослідження професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів на теренах СНД.

Виклад основного матеріалу. Проблеми професійної підготовки фахівців дошкільного профілю висвітлено у дисертаційних роботах багатьох вітчизняних вчених. Так, Г.В. Беленька у своєму дослідженні зазначає, що у процесі професійної підготовки фахівців дошкільного профілю важливого значення набуває формування професійної компетентності як реалізованої здатності особи вирішувати задачі професійної діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатією та комунікативністю (Беленька Г. В., 2012) До основних вимог щодо професійної компетентності вихователя ДНЗ у контексті потреб сучасної дитини дошкільного віку дослідниця відносить такі, як: розвинені морально-вольові якості, змістовна обізнаність у доступних для дитини дошкільного віку галузях життя, уміння доцільно організувати виховання і навчання дитини, зважаючи на її індивідуальні особливості. Також, Г.В. Беленька виділяє особливості формування професійної компетентності вихователів в період їхнього навчання у ВНЗ, серед них: залежність ставлення до навчання, якості засвоєння предметних знань та сформованості професійних умінь від мотивації навчальної діяльності; залежність типу взаємин майбутнього фахівця із суб'єктами професійної діяльності від реальних взаємин, що склалися у нього з усіма учасниками навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; залежність процесу управління розвитком особистості під час навчання, що здійснюється у напрямі від зовнішньої форми до внутрішньої, від якості взаємодії з учасниками навчально-виховного процесу; залежність ефективності навчання від домінуючих психічних станів.

Принципово важливим є дослідження Т.М. Степанової, яка в порівняльно-педагогічному аспекті обґрунтувала методологічний концепт, на основі якого комплексно розкрила наукову проблему трансформацій змісту дошкільної освіти в історії вітчизняної дошкільної педагогіки. Дошкільну освіту, Т.М. Степанова, визначає як цілеспрямований, організований процес і результат розвитку, виховання й навчання дітей старшого дошкільного віку в різних

соціальних установах, метою якої є створення умов для вирівнювання стартових можливостей дітей із різних соціальних груп і прошарків населення для подальшого їхнього успішного навчання в школі (Степанова Т. М., 2011). Вона є складовою неперервної освіти, проміжною ланкою між сімейним вихованням, дошкільною і початковою ланками освіти в загальній неперервній системі освіти й виконує функцію соціального контролю за станом фізичного, психічного, інтелектуального, морально-етичного й емоційно-вольового розвитку дітей перед вступом їх до школи.

Вчені, які досліджують проблеми професійної підготовки фахівців дошкільного профілю, намагаються визначити основні засади фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до конкретних видів діяльності. Так, Н.В. Давкуш, теоретично обґрунтувала модель підготовки майбутніх вихователів до прогностичної діяльності, яка визначається ціннісним цілепокладанням, передбачає здійснення системної діагностики у професійній роботі, випереджувального планування педагогічної проблеми, прогнозування шляхів її розв'язання з використанням моделювання, проектування й конструювання технології досягнення передбачувального результату й упровадження її у процес управління особистісним розвитком, навчанням і вихованням дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу (Давкуш Н. В., 2011). Результатом означеної діяльності є прогностична компетентність, що розглядається як інтегрована якість особистості вихователя, що визначає складне індивідуально-психологічне, поліфункціональне утворення професійних теоретичних знань, ціннісних установок, особистісних якостей і практичних умінь педагога у сфері педагогічного прогнозування дошкільної освіти, а також мотиваційно-ціннісного ставлення до прогностичної діяльності, прагнення до планування власного професійного самовизначення та особистісного розвитку дітей дошкільного віку. Інша вчена, Н.М. Голота, теоретично й експериментально обґрунтувала систему і специфіку спеціально організованої творчої навчальної діяльності, спрямованої на формування художніх і конструктивних умінь за допомогою системи навчальних і творчих завдань. Такі вміння, на думку автора, є важливою складовою фахової підготовки майбутнього вихователя дитячого садка, оскільки дає можливість залучати дітей до цікавої і корисної діяльності – художньої праці, розвивати творчі здібності дошкільників (Голота Н. М., 2000). Дану думку поділяє Л.Л. Галаманжук, якою було розроблено систему підготовки

майбутніх дошкільних педагогів до комплексного використання творів пластичного мистецтва у вихованні старших дошкільників, складовими якої є інтегрований зміст підготовки, поетапний педагогічний контроль в ході досягнення мети як чинника, що орієнтує складові на позитивний результат і передбачає реалізацію освітніх, розвивальних, виховних функцій (Галаманжук Л. Л., 2007).

Слід зазначити, що в умовах сучасного суспільства великого значення набуває підготовка майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів до використання інноваційних технологій. До даної проблематики звертається у своїй роботі Л.А. Машкіна, яка експериментально обґрунтувала модель підготовки студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій у дошкільних закладах, що включає такі складові: змістовна, технологічна та результативно-оціночна. Пріоритетними чинниками функціонування моделі підготовки студентів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах є: забезпечення мотиваційного, змістового та процесуального аспектів у ході вивчення психолого-педагогічних дисциплін, диференціація змісту та організаційних форм інноваційної підготовки з урахуванням творчих та інтелектуальних можливостей студентів, науково-педагогічна діяльність викладачів училищ та коледжів (Машкіна Л. А., 2000). Дослідницею визначено сутність компетентності майбутніх фахівців у сфері застосування педагогічних інновацій, зокрема таких її компонентів як: поінформованість, грамотність, культура, позиція студентів щодо використання інноваційних педагогічних технологій в дошкільних закладах. В свою чергу, К.Ю. Віттенберг обґрунтувала комплекс організаційно-педагогічних умов використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей іноземних мов, реалізація яких сприяє підвищенню якості професійної підготовки студентів, залученню студентів до спільної продуктивної діяльності з розробки та змістовного наповнення електронних ресурсів, спрямованих на задоволення освітніх потреб у сфері дошкільного навчання іноземних мов, що забезпечує формування у студентів готовності до використання ІКТ у навчальній та майбутній професійній діяльності (Віттенберг К. Ю., 2012).

Досліджуючи проблему формування педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів, Л.П. Загородня розробила структуру педагогічної техніки вихователя дитячого садка, яка містить три основні групи вмінь: уміння самопрезентації

педагога; вміння взаємодіяти з вихованцями; вміння самовдосконалювати педагогічну техніку (Загородня Л. П., 2001). Усі три групи умінь тісно взаємозв'язані. Якщо перша група є своєрідною основою для успішної реалізації умінь другої групи, то вміння самовдосконалюватися – головна умова, яка забезпечує високий рівень розвитку і функціонування умінь першої та другої груп. Дослідниця зазначає, що процес формування професійних умінь довготривалий, послідовний, копіткий, тому під час навчання майбутніх вихователів закладаються лише основи їх педагогічної техніки та визначаються напрямки подальшого розвитку і вдосконалення.

Слід зазначити, що для цілісності та повноти розгляду проблеми професійної підготовки фахівців дошкільного профілю варто звернутися до зарубіжного досвіду. Так, Н.І. Мельник, аналізуючи розвиток дошкільної освіти у США, визначає наступні особливості розвитку американської дошкільної освіти (Мельник Н. І., 2011): визначення пріоритетності дошкільної освіти в американському суспільстві; спрямованість освітньої політики держави на забезпечення дошкільною освітою якомога більшої кількості дітей та створення рівних умов для отримання якісної дошкільної освіти кожною дитиною; здійснення управлінням штатів та органами місцевого самоврядування контролю за дотриманням визначених Міністерством освіти й науково-методичними установами вимог до дошкільної освіти; розробка та впровадження національних освітніх стандартів дошкільної освіти; зміцнення демократії та гуманності в підходах до розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; пошук інновацій в організації педагогічного процесу в дошкільних установах. В свою чергу, Н.М. Карпенко досліджувала професійно-педагогічну підготовку фахівців дошкільної освіти в університетах Швеції. Вона пише, що дошкільна освіта Швеції розглядається як перший самодостатній елемент системи неперервної освіти, філософською основою якого є дитино центризм (Карпенко Н. М., 2012). Крім того, у її дослідженні з'ясовано, що основне завдання професійно-педагогічної дошкільної освіти полягає в оволодінні студентами компетентностями, необхідними для роботи у дошкільних закладах (соціокультурною, організаційною, інформаційною, рефлексивною, предметно-методичною); заохоченні майбутніх педагогів-вихователів до науково-дослідної діяльності, а також сприянні творчому розвитку особистості кожного студента. З урахуванням цього соціального замовлення сформовано зміст

професійної підготовки працівників дошкільних закладів, основними компонентами якого є дисципліни фундаментального, фахового та спеціалізованого циклів. Науковець дійшла висновку, що дошкільні заклади в Швеції є повноцінними партнерами університетів щодо професійної підготовки педагогічних кадрів і несуть спільну відповідальність за їх професійне становлення.

Також зміст професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів розглядали й російські вчені. Так, Є.М. Куделіна розглядає основні етапи професійної підготовки студентів в педагогічному коледжі з дітьми раннього віку, що реалізуються в спеціально організованій практичній діяльності. Вона пропонує модель професійної підготовки студентів педагогічного коледжу, яка представляє собою поетапне формування готовності студентів до роботи з дітьми раннього віку, включає в себе мотиваційно-орієнтований, когнітивний, організаційно-діяльнісний компоненти (Куделіна Є. М., 2009). Інша вчена, Фатіма Байбанова, обґрунтовує теоретичну модель розвитку професійної компетентності педагога-вихователя в умовах післядипломної освіти, яка побудована на принципах системно-діяльнісного та програмно-цільового підходів, а також особистісно орієнтованого навчання, яке передбачає діагностику запитів і потреб спеціалістів з дошкільного виховання, варіативний зміст їх післядипломної освітньої підготовки і програмно-методичного забезпечення (Байбанова Ф. А.-А., 2005). Крім того, описуючи специфіку і особливості формування готовності дошкільного педагога до професійної діяльності на основі гуманістичних ідей як цілісної якості особистості, автор визначає її структуру, яка на особистісно-функціональному рівні являє собою сукупність психологічної, науково-теоретичної і практичної готовності. Досліджуючи проблему формування професійної компетентності педагогів дошкільної освіти в системі додаткової професійної освіти, Т.О. Сваталова визначила групи «ключових» компетенцій педагогів дошкільної освіти, що входять до складу методичних, оціночних, організаторських і комунікативних компетенцій, а саме: аналітична, прогностична, проєктивна, оціночна, рефлексивна, інформаційна, розвивальна, орієнтаційна, мобілізаційна, перцептивна, педагогічної техніки та педагогічної взаємодії (Сваталова Т. О., 2009). На основі цього нею обґрунтована структурно-функціональна модель формування професійної компетентності педагогів дошкільної освіти в системі додаткового

професійного навчання на основі синтезу системного, компетентнісного і андрогогічного підходів.

Висновки. Особливе місце у системі педагогічної освіти належить професійній підготовці вихователів дошкільних навчальних закладів. Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців переконливо доводять, що якість дошкільної освіти впливає на розумовий, соціальний та емоційний розвиток дитини і є запорукою її успіху в подальшому житті. Отже, пріоритетним завданням державної політики України має бути якісне оновлення професійно-педагогічної підготовки вихователів дошкільних закладів, яке має здійснюватися двома головними напрямками: організаційною перебудовою системи професійної освіти, а також удосконаленням змісту, організаційних форм і методів навчання.

Література

1. Байбанова Ф. А.-А. Развитие профессиональной компетентности дошкольного педагога в условиях последиplomного образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Байбанова Ф. А.-А. – Ставрополь, 2005. – 161с.
2. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08 / Беленька Г. В. – К., 2012. – 493 с.
3. Віттенберг К. Ю. Підготовка майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій до навчання дітей іноземних мов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / К. Ю. Віттенберг; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 20 с. – укр.
4. Галаманжук Л. Л. Підготовка майбутніх дошкільних педагогів до комплексного використання творів пластичного мистецтва у вихованні старших дошкільників: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. Л. Галаманжук; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2007. – 20 с. – укр.
5. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних закладів: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Н. М. Голота; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 20 с. – укр.
6. Давкуш Н. В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до прогностичної діяльності: автореф. дис. ...

канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. В. Давкуш ; Крим. гуманіт. ун-т. – Ялта, 2011. – 20 с. – укр.

7. Загородня Л. П. Формування основ педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільного виховання: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Л. П. Загородня ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2001. – 20 с. – укр.

8. Карпенко Н. М. Професійно-педагогічна підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах Швеції: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. М. Карпенко; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2010. – 20 с. – укр.

9. Куделина Е. М. Подготовка студентов педагогического колледжа к работе с детьми раннего возраста: дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.07 / Куделина Е. М.; [Место защиты: Моск. пед. гос. ун-т]. – Москва, 2009. – 165 с.

10. Машкіна Л. А. Підготовка студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. А. Машкіна; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2000. – 19 с. – укр.

11. Мельник Н. І. Розвиток дошкільної освіти у США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Н. І. Мельник; Ін-т пробл. виховання НАПН України. – К., 2011. – 22 с. – укр.

12. Сваталова Т. А. Формирование профессиональной компетентности педагогов дошкольного образования в системе дополнительного профессионального образования: повышения квалификации: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Сваталова Т. А.; [Место защиты: Челяб. гос. пед. ун-т]. – Челябинск, 2009. – 194 с.

13. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець XIX - XX ст.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01, 13.00.08 / Т. М. Степанова; ДЗ “Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського”. – О., 2011. – 44 с. – укр.

Л. В. Литвин

ХАРАКТЕРИСТИКА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ С ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ВОСПИТАТЕЛЯ ДОШКОЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье проанализировано состояние проблемы профессиональной подготовке воспитателя дошкольного учебного заведения в современных научных исследованиях. Определены основы

профессиональной подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных заведений к конкретным видам деятельности; раскрыто требования по профессиональной компетентности воспитателей дошкольных учебных заведений; охарактеризованы модели подготовки будущих воспитателей дошкольного профиля. Автор отмечает необходимость изучения зарубежного опыта по данной проблеме.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная компетентность воспитателя, педагогическая техника воспитателя, дошкольное образование.

L. Litvin

THE CHARACTERISTICS OF THE SCIENTIFIC RESEARCHES IN THE VOCATIONAL TRAINING OF THE EDUCATOR OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

In the article, the problem of the vocational training of the educator of the preschool educational institution is analyzed in up-to-date research papers. It is distinguished the main bases of the vocational training of the future educators of the preschool educational institutions to the concrete types of activities; it is disclosed the demands to the professional competence of the educators of the preschool educational institutions; it is characterized the models of the future preschool specialists' training. The author emphasizes the necessity of studying foreign experience on this issue.

Keywords: vocational training, educator's professional competence, educator's pedagogical technique, pre-school education.

Рецензенти:

Сисоєва С. О. — д. пед. н., проф., чл.-кор. НАПН України,
Безпалько О. В. — д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2013

УДК 378.147: 811.111'342.9

Н. В. Мосьпан

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті аналізуються проблеми вищої освіти України в умовах розвитку ринкової економіки. Висвітлюється недосконалість сучасного механізму регулювання взаємодії вищої освіти та ринку праці. Представлені різні підходи до модернізації вищої освіти України та обґрунтовується необхідність вивчення Європейського досвіду з цього питання.

Ключові слова: вища освіта, ринок освітніх послуг, ринок праці, розвиток.

На сучасному етапі суспільного життя та світової історії освіта стає не тільки найважливішою соціальною сферою, але й у прямому сенсі найважливішою економічною галуззю. Основним джерелом розбудови економіки є знання. Вища освіта грає все більш важливу роль у накопиченні та розвитку людського капіталу в державах з ринковою економікою.

Світовою спільнотою Україна визнана ринковою державою, тому оптимізація взаємовідносин вищої освіти з ринком праці має особливо важливе значення нині, коли формується економіка знань (Куценко В. І., 2010).

Розвиток ринкових відносин в Україні висуває нові вимоги до кількості та якості випускників та до приведення структури підготовки кадрів у відповідність потребам ринку праці. Вищі навчальні заклади головним чином орієнтуються на попит споживачів освітніх послуг, що призводить з одного боку до зростання кількісних і зниження якісних показників підготовки фахівців, перенасичення ринку праці фахівцями «модних» професій, а з другого — до зростання рівня безробіття серед випускників навчальних закладів. Вища освіта має орієнтуватися на потреби ринку праці, передбачати його вимоги та створювати конкурентне середовище.

Дослідники різних галузей науки (Гнибіденко І. Ф., Мокроносова А. Г., Мартякова О. В., Сисоєва С. О., Новиков А. М.) погоджуються, що функціонування вищої освіти та ринку праці забезпечує як культурно-інтелектуальні, так й інноваційні потреби